

Слободан В. Вуковић^[1]

Институт друштвених наука
Београд (Србија)

УДК 321.64:172.15(430)"1933/1945"

329.18(430)"1933/1945"

329.18:316.75(430)"1933/1945"

Оригинални научни рад

Примљен: 29.06.2022.

Прихваћен: 01.12.2022.

doi: 10.5937/napredak3-38904

Народна заједница, мит или стварност: сарадња обичних Немаца с нацистичким режимом

Сажетак: Народна заједница [*Volksgemeinschaft*] један је од централних појмова нацистичке идеологије и пропаганде. На почетку Великог рата послужио је за јачање националног јединства без обзира на вероисповест, друштвени и социјални статус у предстојећој борби за животни простор. *Völkisch* покрет и нацизам нагласак дају расном погледу на свет, антисемитизму и антисловенству. Народна заједница чини јединство „расе“, *Volk*-а и нове немачке „религије“. Издигнута је као концепт раздвајања на народне другове и странце ван заједнице. Из народне заједнице били су искључени Јевреји, Словени, политички противници и ментално или физички неспособни. Над њима су извршени масовни злочини, а истраживања показују да је нацизам имао широку подршку немачког *Volk*-а.

Кључне речи: народна заједница, национално јединство, народни другови, Јевреји, *Volk*

Један од кључних корена „народне/националне заједнице“ [*Volksgemeinschaft*] јесте *völkisch* идеологија, чији поглед на свет [*Weltanschauung*] одређују заједничко порекло, језик, обичаји, митови, а тиме и расна парадигма и антисемитизам и антисловенство. Народна заједница у Немачкој је постала централни друштвено-идеолошки концепт националног конзервативног погледа на свет, на који се после Првог светског рата и немачког пораза успешно накалемио и „успоставио националсоцијализам“. Говор о „заједници“ и „народној заједници“, као „општем добру“ и јавним интересима почивао је на широким

историјским основама. Нацисти су користили патриотске традиције ослободилачких ратова, гимнастички покрет, братство, језичко чистунство, германофилију, односно читав конгломерат идеја националног покрета од Наполеонових ратова до Бизмарка (Stolleis, 2022, р. 149).

Фердинанд Тенис (Ferdinand Tönnies, 1855–1936) уздигао је „заједницу“ на „слоган [немачког] културног и друштвеног препорода“. Реч је о друштвеном моделу који одликују успостављене структуре карактеристичне за породице, суседе и мале (сеоске) заједнице засноване на органским друштвеним односима, на конкретној вољи,

[1] sloba5.vukovic@gmail.com

несебичности, солидарности и заједничким вредностима, насупрот друштву као вештачкој формацији. Заједницу Тенис дефинише као познати, стални заједнички живот од рођења, док се „у друштво улази ’као у иностранство““, тако да је могућ само привидан, привремен заједнички живот (Peetz, 2022, pp. 17–44).

Кајзер Вилхелм II, у говору нацији у којем је образложио објаву рата Русији у августу 1914, експлицирао је раширен став у Рајху и позвао на бургфриден [*Burgfrieden*], унутрашње примирје без обзира на вероисповест, регионалну припадност, друштвени и социјални статус, урбано и рурално, начин и место живота, и на крају нагласио: „Међу нама су само Немци и само немачка браћа“ (Krebs & Poloni, 1994, par. 9). То је у основи значило да немачки народ [*Volk*] збије своје редове, односно „да уједини немачко становништво иза царских ратних застава“ у предстојећој борби за зацртани програм *Lebensraum*-а (Холвегов Септембарски програм). Уз тај позив поданицима је „обећао бољу будућност засновану на митској прошлости“ (Wildt, 2014c, p. 44).

Почетак рата су политичке партије и образложена елита широко прихватиле. Национално јединство се истицало и славило на сваком кораку. Подршка рату прерасла је у свеобухватно славље и народни ентузијазам. *Народна заједница* је у „августовском искуству“ [*Augusterlebnis*], односно у *Идејама* из 1914 [*Ideen Von 1914*], афирмисала јединство Немачке, међукласну и војничку солидарност,

братску љубав и оданост *народној заједници*, што је у јавном наративу представљено као колективно (национално) дело и „ослобођење“, које је значило добровољно укључивање у целину нације [ради остваривања прокламованих ратних циљева].^[2] Народна заједница је била више од обичне формуле националне солидарности. Подразумевала је идеју да одбрамбену заједницу треба учинити „народном заједницом“ (Bruendel, 2004, p. 37) и идеју о народу [*Volk*-у] као органском ентитету, у којем општи интереси немачког *Volk*-а морају бити у фокусу државне политике. *Идеје* из 1914 подржавала је готово целокупна немачка политичка и интелектуална елита. Њени најзначајнији промотери, као на пример Јохан Пленге (Johann Plenge, 1874–1963), заговарали су „социјализам“ или „националсоцијализам“, „братство реалног социјализма“, „ратни социјализам“ (Plenge, 1916, p. 15) и сл., или пак „државни социјализам“, који су заступали Ернст Трелч (Ernst Troeltsch, 1865–1923) и Рајнхолд Зеберг (Reinhold Seeberg, 1859–1935). Ти предлози нису значили подруштвљавање средстава за производњу, већ јединство свих производних снага. Упркос различитим мишљењима, било је предвиђено да планска економија служи општем добру и као систем заједничког одлучивања у економији. Она је била идеал многих академских оснивача (Bruendel, 2004, pp. 36–39) у решавању сукоба између рада и капитала.

Народна заједница је за време Великог рата добила широку подршку свих интерес-

[2] Видети шире у: Vuković, 2022, str. 282–328.

них група у Рајху. Након завршетка и губитка рата – чему се у Рајху нису надале политичка, привредна и културна елита, а што су обични Немци [*gewöhnliche Deutsche*] након рата колективно порицали – народна заједница је са истим жаром као и у време рата била широко прихваћена. Због своје популарности, раширености, унутрашњег јединства и носталгије за царством, њена идеја се прелила у Вајмарску републику. Фридрих Еберт (Friedrich Ebert, 1871–1925), Хуго Пројс (Hugo Preuß, 1860–1925), Фридрих Мајнеке (Friedrich Meinecke, 1862–1954) и друге вође и активни подржаваоци Вајмарске републике покушали су да вежу Немце за нови устав преко концепта *народне заједнице* искованог у августу 1914. године. Социјалдемократе су, још и пре Великог рата, *народну заједницу* видели као јединство свих радника. Она пре 1933. постаје у јавном наративу „доминантна политичка интерпретативна формула“ (Wildt, 2014b, p. 3). „Заједница“ и „искуство заједнице“ постале су кључне речи политичке деснице, али и левице (Stolleis, 2022, p. 149). Најпре у Рајху, а затим и у Вајмару, постала је „кључни политички појам“ и словила је за саставни део политичког живота и свакодневних дебата, дословно или у виду разних синонима (Mühlenfeld, 2013, p. 72).

Народна заједница је постала „барем краткорочно, нека врста оснивачког консензуса Вајмарске републике“. Она је у јавном наративу за тадашње демократске снаге функционисала као својеврстан „исповедни контрапредлог искључивом концепту нације конзервативаца и националиста“ (Steuwer, 2013, p. 496). У Вајмару су се, такође, све политичке партије, осим кому-

ниста, заклеле на солидарно јединство „*народне заједнице*“ као одговор на политичка и друштвена превирања у младој демократији (Kershaw, 2011, p. 8).

Заједница је у Рајху, за разлику од Тенисовог становишта, подразумевала расну парадигму, која је била и пре рата готово општеприхваћена и пресудна за касније истинско разумевање заједнице међу Немцима. Приоритетан концепт *völkisch* [народњачког] покрета заснивао се на идеји о свеопштем националном јединству, расном погледу на свет, антисемитизму и антисловенству. У једном од бројних *völkisch* манифеста стоји: [Völkisch] „посвећеност концепту расе. Крвно сродство [...], које се заснива на заједничком пореклу, ствара вољу према *народној заједници*. Из крви, из расе, настају виталне снаге појединца као и нације. Све настајање и дешавање подређено је ритму закона развоја који даје крв“ (Puschner, 2010, p. 99).

Берлински историчар Георг фон Белов (Georg von Below, 1858–1927) при крају Великог рата прогласио је за непријатеље социјалдемократе, Јевреје и католике. Они су искључени из „*народне заједнице*“. „*Народну заједницу*“ с унутрашњом искљученошћу у највећој мери дефинисале су (или поновиле *völkisch* мишљење) – у време и при крају рата, када се у Рајху нико није надао поразу – присталице Немачке отаџбинске странке [Deutsche Vaterlandspartei], коју су основали Хајнрих Клас (Heinrich Claß, 1868–1953), Аугуст фон Денхоф (August von Dönhoff, 1845–1820), Алфред фон Тирпиц (Alfred von Tirpitz, 1849–1930) и Волфганг Кап (Wolfgang Kapp, 1858–1922) 2. септембра 1917. године (Bruendel, 2004, pp. 41–42).

Годинама пре него што је NSDAP [Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei] постао значајна странка и посебно пре него што су га довеле на власт конзервативне струје и војни естаблишмент, многи Немци су добровољно прихватили идеју *народне заједнице* (Pine, 2016, p. v), коју су у одсудним тренуцима Вајмарске републике заступале готово све странке.

Националсоцијалисти и пре „узимања власти“ под *народном заједницом* подразумевају скуп идеја међу којима су кључно место заузиле следеће: освајање новог животног простора на Истоку и његова германизација (Gellately & Stoltzfus, 2018, p. 3); проглашавање Јевреја за страно тело и издајнике; антисемитизам, антисловенство и антикомунизам морају у јавности да постану морална обавеза; успостављање угроженог реда и поретка у друштву, национална обнова и промоција националне културе морају постати примарне обавезе; глорификација мита ратног искуства [Mythos der Kriegserfahrung] (Mosse, 1986, pp. 491–513), односно идеал ратног другарства и култ палог војника; очување или рестаурација старог друштвеног поретка и вредносног система; оживљавање „идеје нације“; враћање изгубљеног националног престижа и светског статуса Немачке (Broszat, 1970, p. 395); укидање парламентаризма, политичко уједињење Немача и смањење социјалних разлика. Затим, од социјалдарвиниста преузимају да неки животи нису вредни живљења и наглашавају да је опстанак најспособнијих етички принцип (O'Mathúna, 2006, p. 10), одакле проистиче да су биолошки расизам и наследно здравље *Volk*-а

били предуслов за стварање новог друштва на чијем врху треба да постоји социјално егалитарна, биолошки хомогена народна заједница (Schmuhl, 2011, p. 25), а припадност њој гарантована је доказом о расној чистоти и наследном здрављу (Buggeln & Wildt, 2014, p. xxxv). Све те идеје колале су у Рајху и Вајмарској републици и имале знатну подршку у немачкој политичкој, привредној и културној елити и *Volk*-у пре довођења нациста на власт. Они су их касније само спровели.

Остваривање зацртаних циљева нацисти су од *Volk*-а уместо потчињености тражили враћање посвећеној „националној оданости“ [nationale Gefolgschaft], чему су се одазвали велики делови нације који су били вољни да наступају и верно подржавају њихова начела и раде за режим. Међу њима је доминирала образована средња класа – градитељ друштвеног система и у време царства – која је „формирала масовну друштвену базу нацистичке партије“ (Broszat, 1970, p. 75), што су након пораза признавали многи Немци, а међу њима и Фридрих Мајнеке (Friedrich Meinecke, 1862–1954) у немачкој катастрофи (Meinecke, 1946, p. 145). Мајнеке је после пораза кукао над судбином Немачке иако је подржао аншлус и био егзалтиран напредовањем немачке армије ка Паризу (Sims, 1978, p. 246–262).

Све у свему, Немци су масовно приступали нацистима по сопственом избору а не силом. Истраживања показују да је 30-их та подршка била широка. Немци нису признали да су поражени у рату. Изјаловила се њихова нада у победу, а тиме и у освајање источног и југоисточног *Lebensraum*-а. Да су победили, наметнули би свој

диктат, а планови за то су постојали (Norbert, 1994, pp. 141–151). Зомбарт је говорио: „узећемо онолико територије колико нам је неопходно“ (Зомбарт, 2018, p. 140). Мајнеке, Тенис, Зимел, Харнак, Пленге, Зеберг и други тражили су, пре пораза, укључивање анектираних покрајина у немачку *народну заједницу* (Kurlander, 2005).

Немци су након пораза веровали да само уједињени немачки *Volk* може да изрази своје интересе и поврати изгубљено. NSDAP је, тврди Петер Фриче (Peter Fritzsche), био самоуверен и његове присталице су презирале републику. То је била прва немачка партија која је артикулисала милитантну идеологију националне обнове засновану на учешћу *Volk*-а. Исковали су свој позајмљен погледа на свет, који је методама деснице и левице организован у моћан политички програм и револуционарни покрет (Fritzsche, 1998). Подршку су им дали – иако је NSDAP негирао вајмарски уставни поредак – не само припадници немачке буржоазије, који су били непријатељски расположени према републици и демократији (Mühlenfeld, 2013, p. 73), него и мали протестантски сељаци и власници радњи, затим католици Горње Швапске, протестантски саксонски индустријски радници, комунални службеници и чиновници, као и наставници и професори универзитета (Lüdtke, 2016, p. 14). Касније ћемо видети да су се и пре „узимања власти“ нацистима масовно придруживали адвокати, лекари и медицинско особље.

Једна од кључних професија које су нацистима дале подршку били су адвокати. Многе нацистичке идеје и одлуке о искључивању Других потицале су „одоздо“, од образоване средње класе. Јеврејским адвокатима несметан

приступ адвокатури успостављен је 1879, али су га у пракси од почетка оспоравали етаблирани „аријевски“ адвокати. Удружења немачких адвоката су у децембру 1932. усвојила резолуцију *numerus clausus* (ограничење пријема нових чланова), која је фебруара 1933. поднета као предлог новој влади на челу с Хитлером. Изменом Адвокатског законика из 1934. омогућена је забрана примања у адвокатску професију и уведен критеријум „личне поузданости“ [persönlichen Zuverlässigkeit] (Nietzel, 2009, pp. 568–569).

Када је NSDAP дошла на власт, покушала је да изгради континуитет између јануара 1933. и августа 1914. године. Референтна тачка биле су *Игеје из 1914.*, као што су дух оптимизма, политичко и свеопште национално јединство с почетка рата и глорификација мита о војничком другарству. На тај начин симболично је започета веза између пруско-немачке традиције и новог Трећег рајха (Bruendel, 2004, p. 54). Промовисана је биолошки дефинисана народна заједница с јасном назнаком ко не сме да јој припада, а реч је о онима који су већ у мањој или већој мери у време царства гурнути на политичку и друштвену маргину или искључени (Wildt, 2011, p. 3).

Искључивање политички и расно неподобних у Рајху постаје норма и пре доласка нациста на власт. Нацисти су то издигли у државни програм. У пракси су га реализовали у наративу раздвајања на народне/националне другове [Volksgenossen] и странце ван заједнице [Gemeinschaftsfremden]. То је значило искључивање расно, политички и „асоцијално“ неподобних, односно оних који се не уклапају у

народну заједницу. Реч је првенствено о Јеврејима, а потом и о Словенима. Они су још у Кајзер рајху проглашени за „унутрашње непријатеље“, „страно тело“ [Fremdkörper], „непријатеље државе“ [Staatsfeinden] и због тога анатемисани. Концепт раздвајања постаје уједињујући елемент за нацистички поглед на свет [Volksgemeinschaft], који има подршку Volk-а. Следећи корак ка националном јединству подразумевао је – будући да је Volk дефинисан крвљу – да народна заједница чини нераскидиво јединство „расе“, Volk-а и нове јединствене немачке „религије“ (Puschner, 2010, pp. 97–98).

Идеја о *народној заједници* с доминантним расним предзнаком била је широко прихваћена и доминирала је у јавном наративу свеприсутног и моћног *völkisch* покрета деценијама опстајући на јавној сцени немачког друштва. Убрзо ће је у потпуности преузети националсоцијалисти, који ће политички и правно формализовати њен још од Другог рајха доминантан нагласак на раси. Посао њеног стављања на нацистички пиједестал био им је олакшан јер је: (1) „народна заједница“ формирала семантички мост који је повезивао идеализовану прошлост августа 1914. са жељно очекиваном и најављеном будућношћу у Трећем рајху, након успешног уништења презрене Вајмарске републике; (2) постојала је неоспорна значајна идеолошка сагласност између прокламованог става NSDAP-а и буржоаског права касног Кајзер рајха, што их је повезивало; (3) политичко одобрење да NSDAP добије власт, тј. да му се она препусти, било је последица распрострањеног расположења у немачком друштву (Mühlenfeld, 2013, pp. 74–75).

Опште одушевљење националсоцијалистима у немачком Volk-у дало је алиби „представницима конзервативних елита“ и војном естаблишменту – који су то расположење током Вајмарског периода сами створили – „да [Хитлеру] обезбеде именовање за канцелара Рајха 30. јануара 1933. године“. Након готово осамдесет година то ће се представити као „лукаво одузимање власти“ (Wildt, 2010, p. 44). Опште одушевљење убрзо је материјализовано након њиховог преузимања власти. Само за неколико недеља партијске канцеларије су примиле скоро милион захтева за чланство.

Идеја о „*народној заједници*“ многе је Немце фасцинирала као сан или жеља много пре, а за многе је овај сан постао стварност тек после 1933. године. Навала на пријем у чланство потврдила је друштвену и политичку привлачност нацистичког покрета у немачком Volk-у, тј. неподељену подршку становништва (Handschuhmacher, 2013, p. 3), добровољно одобравање и „учешће многих“ у спровођењу прокламованих идеја (Schmiechen-Ackermann, 2013, pp. 59–68). То није била само подршка идејама већ и методама за њихово остваривање које су нацисти демонстрирали и пре „узимања власти“. Методе су подразумевале насиље над неистомишљеницима и искључивање оних који не припадају тако формулисаној *народној заједници*. То је јавно називано (пропагирано) као „поштовање закона и реда“. Опште расположење потврђено је на изборима које су Хитлер и нацисти расписали у новембру 1933. године. Јединствена листа NSDAP-а добила је 92,2% гласова, а сагласност за излазак из Лиге народа подржало је 95,1% бирача. Прецизна запажања

„показују да изборни резултати углавном одговарају стварном расположењу“ *Volk*-а. Они такође указују на то да је нацизам још у време уједињења немачког Рајха пустио корење,^[3] које је заливано у време царства и гајено у Вајмарској републици. Неки су то видели – игноришући историјску условљеност – као „изузетно брз и снажан процес фашизације немачког друштва“ (Stöver, 1996, pp. 8–9).

Добијање тих резултата на изборима није помутила, или им је пак допринела, организација насиља од стране NSDAP-а против политичких противника, Јевреја и „неприлагођених“, које Немци нису осудили, већ су га, напротив, прећутали или већински подржали. Илустрације ради навешћемо неколико познатих чињеница које су утицале на каснија збивања. Након подметања пожара у Рајхстагу 28. фебруара 1933. Хитлер је предузео „хитне мере [да] у име заустављања наводног комунистичког пуча“ успостави Гестапо и оснује концентрационе логоре (Gellately & Stoltzfus, 2018, p. 3). Руководство Комунистичке партије је похапшено или је побегло у иностранство. Рајхстаг је 24. марта 1933. усвојио Закон о омогућавању [Ermächtigungsgesetz] – о чему су вођени преговори између Хитлера и конзервативних струја и пре предаје власти – по којем је влада Рајха уздигнута у законодавно тело, чиме је дозвољено кршење Устава кроз законе Вла-

де Рајха.^[4] Та одлука је произвела идеолошки принцип апсолутног вођства, у јавности виђен као „легитимна веза са својим наводним историјским претходницима из германског доба“, који су током вајмарског периода захтевале конзервативне групе (Becker, 2014, pp. 18–109).

На изборима од 5. марта 1933. нацисти су (NSDAP) од укупно 647 места у Рајхстагу добили 288, социјалдемократи (SPD) 120 и комунисти (KPD) 81 (Schneider, 1953, p. 200). По уставу, Закон о омогућавању могао је бити усвојен с двотрећинском већином. Он је ипак усвојен уз вишеструко кршење процедуре и Устава, уз безрезервну сагласност и подршку буржоаских конзервативних странака и председника Рајха Паула фон Хинденбурга (Paul von Hindenburg, 1847–1934) и његовог кабинета. Са седнице су били искључени пуноважно изабрани посланици КPD-а (већина је била ухапшена) (Schneider, 1953, p. 207). Због тога се у Вајмару нико није узнемиравао сем искључених, који су хапшени или су преко ноћи бежали из земље.

Након усвајања Закона след догађаја се убрзава. Припадници СА [Sturmabteilungen] марширали су, на пример, 1. априла у Вилтлиху (што није био изолован случај, већ опште место) са слоганима попут: „Јевреји су криви за нашу несрећу“, сваки јеврејски посао био је јавно обележен црним постером са великим жутиим кругом

[3] Ернест Ренан (Ernest Renan, 1823–1892), француски оријенталиста, у писму од 15. септембра 1871. Давиду Фридриху Штраусу (David Friedrich Strauss, 1808–1874), немачком протестантском теологу, каже: „Наша политика је политика права нација; ваша је политика раса [...] ова политика ће бити кобна за вас“ (Renan, 1872: 199). Видети опширније у: Vuković, 2022, str. 81–87.

[4] Односно: Закон за отклањање невоља народа и Рајха [Gesetz zur Behebung der Not von Volk und Reich] (Schneider, 1953, p. 197).

а бојкот њихових предузећа организован је у целом Рајху. Хитлер/Папенова влада 7. априла доноси Закон о обнављању професионалне државне службе [Gesetz zur Wiederherstellung des Berufsbeamtentums], што је довело до отпуштања хиљаде државних службеника, укључујући Јевреје и политичке противнике нациста (Wildt, 2016, pp. 61–62). Бојкот јеврејских предузећа и радњи започео је „деловањем 'одоздо'“. За избегавање Јевреја из привредног живота залагали су се „антисемитски активисти у партији и индустријској средњој класи“. Јеврејски привредници, поред ниске цене, сада су се сусрели с прописом – који је увела Бринингова влада 1931. (Heinrich Brüning, 1885–1970) – да у случају емиграције, морају да плате за пренос девиза у иностранство 65% у 1934, што је власт повећавала на 96% до 1939. године (Вајоһр, 2015, р. 31).

Ново руководство Рајха организовало је прославу 1. маја 1933. промовишући рад у служби *народне заједнице*. Нацисти су Први мај, „дан борбе радничке класе“, редефинисали у „дан националног рада“. Сутрадан, 2. маја, јуришници СА су упали у канцеларије радничких синдиката широм Рајха. Хапсили су њихове функционере и одузимали им имовину. Влада је прогласила затварање свих независних синдиката, које ће на оснивачком конгресу 10. маја 1933. заменити Немачки раднички фронт (Deutsche Arbeitsfront) као обавезна организација која ће окупљати запослене и послодавце (Wildt, 2014b, pp. 15–17). Раднички фронт ће бити експонент предузетничких интереса економски мирног, хармоничног, складног, „јединственог професионалног представљања“, у којем запослени и послодавци „не делују као противници, већ као

другови [народни другови / Volksgenossen] заједно раде“ у интересу *Volk*-а и *народне заједнице*. Правно, посао више није био приватна ствар, већ дужност сваког запосленог појединца који тиме обезбеђује највећу корист за *народну заједницу* (Becker, 2014, pp. 110–112; Wildt, 2014d, p. 17). Аутономија колективног преговарања је укинута и пренета на Поверилаштво рада [Treuhändern der Arbeit] (Wildt, 2014d, p. 17). Тада преузимају и промовишу антисемитски *völkisch* наратив о „креативном Немцу“ и „грамзивом Јеврејину“ који се запатио у немачком друштву (Buggeln & Wildt, 2014, p. xii).

У лето 1933. покренут је терор против социјалдемократа. Три хиљаде водећих чланова SPD-а ухапшено је одмах по њеној забрани, 21. јуна 1933. године. Они су мучени и у многим случајевима убијени. Терор, убиства и затварање у концентрационе логоре заведени су у целом Рајху. Он није угрозио животе већине „обичних Немаца“ [gewöhnliche Deutsche], који су били „свесни концентрационих логора и терористичког апарата“ и чему то води, „али њихова реакција није била страх, већ одобравање“. Терор је „имао улогу да консолидује режим“. До краја маја 1933. насилно је са функција смењено 500 општинских администратора и 70 градоначелника, од којих нису сви били социјалдемократе, али многи јесу (Evans, 2007, pp. 59–60). Током 1933. „можда је 100.000 Немаца било заточено без суђења у такозваном заштитном притвору“. Број умрлих у притвору процењен је на око 600, а до 1935. остало их је мање од 4.000.

Сагласност с нацистима била је мешавина личних очекивања, општих нада у „народну заједницу“, опортунизма и страха (Frei, 2013, р. 9). Подршку систему најревносније су пружали припадници образоване средње класе. Они се појављују најпре као пионири и иницијатори радикалних решења (присилне стерилизације, еутаназије, затварања у концентрационе логоре, спровођења „коначног решења“ и сл.) (Raphael, 2003, pp. 329–330), а затим као алат за спровођење њихових и нацистичких замисли, које нису могле да се спроведу без добровољног и свесног рада десетина хиљада стручњака разних профила и још веће подршке обичних Немаца. Висок степен сарадње нациста са системом свих друштвених слојева а тиме и његова легитимација шокирала је оне који су 1933. године искључени из *народне заједнице* (Raphael, 2014, р. 74).

Како је време пролазило, нацистичка партија је у *Volk*-у све више прихватана. Прецизније, нацистички режим био је популаран код већине обичних Немаца који су режиму дали добровољни пристанак (Johnson, 2011, pp. 599–615). Било је то супротно многим изјавама и писанијама након пораза 1945. у Немачкој и на Западу, не би ли се Немци ослободили кривице и приписали је једном човеку. То посредно показују следећи подаци: на почетку Другог светског рата у структуре NSDAP-а, са придруженим и надзираним удружењима, било је на неки начин укључено око две трећине становништва (Nolzen, 2008), што је допринело њиховом коначном усидрењу у друштву. Само пет одсто њихових функционера било је запослено с пуним радним временом, а 95% је деловало на добровољној основи (Nolzen, 2015, р. 2).

Нацисти су, такође, промовисали тесну везу између концепта рада и *народне заједнице*. Влада је 5. јуна 1931. ванредном уредбом основала добровољну радну службу [Freiwilligen Arbeitsdienst], која је првенствено служила као програм отварања нових радних места. До краја 1932. било је више од 200.000 добровољаца. Нацисти су радну службу видели као језгро и пионира *народне заједнице* и инструмент *völkisch* васпитања младих: „Заједнички, напоран физички рад младих различитог порекла имао је за циљ да изглади политичке и конфесионалне, регионалне и друштвене разлике; 'Рад на немачком тлу' постао је рад 'за немачки народ'“ (Klaus Patel, 2014, pp. 35–36). Концепт рада такође добија расистички набој и постаје инструмент укључивања и искључивања (Nachtmann, 2010).

Нацисти су рад схватили и спроводили не само као право већ и као дужност [чије је опште становиште изградио лутеранизам]. Остваривање тих идеја промовисано је као услов за враћање „истинској“ *народној заједници* и постао је медиј искључења и угњетавања ментално или физички неспособних, нерадних или неподобних људи (Koska, 2014, р. 25).

Народна заједница била је, како каже Норберт Фрај (Norbert Frei), „друштвена стварност Трећег рајха“, чије идеолошко порекло сеже до вилхелминске Немачке око 1900. године [или пак знатно раније], која се кретала од *völkisch*-ког преко хришћанског до социјалдемократског тора и била на становишту „отклањања (окретања) од друштва“ (Frei, 2013, р. 6). Народна заједница је била, како тврде Мартина Штебер (Martina Steber) и Бернерд Гото (Bernhard Gotto), „централни друштвени концепт нациста“ за пре-

вазилажење класних, секташких и регионалних подела у немачком друштву. Такође је била део концепта датог друштвеног обећања „који је обухватао и друштвену утопију и прецизна упутства за [њено] остварење“. Њена реализација у пракси била је динамична, „појединци су се борили једни с другима да служе новом идеалу“ (Steber & Gotto, 2014, p. 7), а тиме и режиму. То је суштински значило да прихватају расистичку и социјалдарвинистичку мисао и праксу. Она је подразумевала прихватање прогона „непријатеља“: Јевреја, Словена и политичких противника. Такође, прихватају еутаназију физички и ментално неспособних (бескорисних изелица), просјака (покренута крајем септембра 1933) (Rall, 2018, pp. 33–85) и других неподобних ради успостављања, како су нацисти говорили, нарушеног реда у немачком друштву.

Репресија је била усмерена против проглашених непријатеља режима, које су нацисти прогласили „асоцијалним“, али је слобода изражавања дата свима (народним друговима) који су се показали спремним да прихвате нови политички режим (Raphael, 2014, p. 78). Да би се те идеје оствариле, функционерима и члановима партије је понуђена широка лепеза могућности за остваривања личних интереса (напредовање, државне бенефиције, школовање и сл.), односно „стицање власти за себе“. Ову понуду је становништво радо прихватало, о чему сведочи масован прилив нових чланова после 1933. године (Nolzen, 2008). Понуда је, осим бенефиција, подразумевала и чврсту подршку режиму и његовим потезима, а то је значило и добровољно учешће у злочинима, који су заташкавани и у великој мери се заташкавају до данашњих дана

(сем протоколарних изјава које су уграђене у систем Савезне Републике). Према истраживању Дика де Милта (Dick de Mildt), они који су били укључени у спровођење политике еутаназије и масовних убистава Јевреја били су „обични грађани“, који су следили „своје ситне интересе у каријери“ (Cole, 1988, p. 542).

Да је *Volk* подржавао режим потврђују и истраживања денунцијације у Трећем рајху. Документа о потказивању грађана режиму опстала су у само три региона, јер су након рата масовно уништена да се прикрију догађаји током нацистичке владавине (Gellately, 1997, pp. 228–239). Преостали подаци показују да денунцијација није била процес којим се управља одозго или се одозго контролише. Обични Немци су то чинили због евентуалне личне промоције или користи, а режим је толерисао да би спречио нарушавање духа *народне заједнице*: починиоци, Гестапо и режим били су у дослуху. У Вирицбургу, од укупног броја покренутих предмета за изолацију Јевреја, која их је водила у смрт, 57 посто случајева започело је потказивањем суграђана, а готово 70 посто случајева дојава „без извора“ биле су дело обичних Немаца. Остале случајеве покренули су нацистичка партија са својим организацијама, полиција или су случајеви откривени приликом разних испитивања и слично. Из сачуваних извештаја види се да је Гестапо у Вирицбургу открио само један случај (Gellately, 1996, pp. 934–935). Слично је било и у Доњој Франконији (Баварска) и Шлезвиг-Холштајну, на пример, између 55 и 80 посто свих

оптужби за издају [Heimtiicke], оскврнуће расе [Rassenschande], контакт са „ванземаљцима“ (Јеврејима) [Fremdvolkische] и слушање страних радио-станица, биле су приватне оптужбе и пријаве обичних Немаца (Mallmann, 1997, р. 30).

Историчар Роберт Галатели (Robert Gellately) у више радова тврди да нацисти нису морали да користе распрострањени терор против становништва да би успоставили режим. Он наглашава да су тзв. образовне концентрационе логоре широко одобравали и на више места понавља да су денунцијанти и Гестапо, Крипо (криминалистичка полиција) и Партија веома добро сарађивали. За спровођење својих дискриминаторних „мера“ нацистичка Немачка је имала подршку *Volk*-а. Грађани су имали директан „приступ принудном апарату државе“ (Gellately, 1997, р. 228). Након „пада Берлинског зида“ Галатели пише – да би релативизовао подршку Немаца нацистима – „дошло је до промене научног интереса и истраживања диктатура“, па је сада „понашање денунцијаната понекад тешко разликовати од добровољних доушника“ (Gellately, 2001, рр. 18–21).

Денунцијација је толерисана јер је побољшала стопу откривања случајева у служби и дала практичну основу прокламованој аури свеприсутности Гестапоа. Режим је чак подстицао оптужбе које су Гестапоу и Крипоу постале алат за контролу друштвеног и личног живота грађана и били „брижљивији и пријемчивији за напојнице“ [корупцију]. Искључивање Јевреја није нужно наметао режим (партијско руководство, полиција, Гестапо) већ су га често подстицали и наметали обични грађани – *Volk*. Антисемитизам и други облици расизма били су толико

дубоко усидрени у немачком друштву, тако да су у Трећем рајху постали део свакодневице и „нормално“ друштвеног живота (Gellately, 1997, р. 239). *Још је у Друћом рајху антисемитизам међу обичним Немцима постојао културна норма*, односно важило је гесло: „У земљи неће бити мира док Јевреји не буду уништени“ (Goldhagen, 1996, р. 77). Отуда је кључни фактор за „успешно“ спровођење нацистичке расне политике била спремност немачких грађана да сарађују с влашћу (Гестапоом, полицијом, Партијом). Добровољни денунцијанти натпросечно су били млађи одрасли Немци из ниже средње и средње друштвене класе (Lambert, 2016, р. 40).

Нацистички пројекат „Народне информативне службе“ [*Volksmelddienst*], који је предвиђао да укључи казне за запосленике који нису извештавали о релевантним информацијама, напуштен је 1939. с образложењем да би то могло да поткопа националну солидарност (Mallmann, 1997, р. 31), односно углед нејасно дефинисане *народне заједнице*. Одавде проистиче да су *Volk* и нацистички естаблишмент били у симбиотском односу, између њих су постојали међузависност и подршка. Отуда је народна заједница у нацистичкој верзији играла улогу Гестапоа, који је био мала организација и који је, према процени Елизабет Колас (Elisabeth Kohlhaas), 1937. године имао највише 7.000 званичника, а 1941. мање од 7.600 у целом Трећем рајху (Kohlhaas, Е. 1995, р. 933). Истраживање јавног мњења историчара Ерика Џонсона (Eric Johnson) и социолога Карл-Хајнца Ројбанда (Karl-Heinz Reuband), спроведено 90-их година међу старијим Немцима, показује да је већина испитаних признала „позитиван“ или „углавном позитиван“

однос према нацизму. Из тога су закључили да су Хитлер и нацизам „били толико [прихваћени] међу већином Немаца“. А „заstraшивање и терор ретко су били потребни да би се појачала лојалност“ (Johnson, & Reuband, 2005, p. 54).

Позивајући се на *народну заједницу*, односно на национално јединство – слично кајзеру Вилхелму II 1914, што је током рата било уграђено у политички систем Рајха – нацисти придобијају многе вољне присталице режима. Притом, настоје да минимизирају сукобе интереса како би наметнули своје виђење *народне заједнице* као стандарда (Wildt, 2014c, p. 12). То постаје идеолошки оквир и средство не само за интеграсање свих Немаца у режим већ и за искључивање оних који му нису припадали или му нису могли припадати (Kershaw, 2011, p. 3). *Народној заједници* нису могле да припадају особе које немају немачку крв, а држава је била дужна да заштити „чистоћу“ немачке расе (Teater, 2012). Те идеје биле су, уз германизам и посебну немачку религију, основни кредо *völkisch* покрета. Оне су у великој мери биле у склопу респектабилних идеја у Другом рајху. Јеврејима се још током Великог рата оспоравало право да у њему, према учешћу у становништву, равноправно учествују заједно с Немцима, а након пораза оптужени су да је рат изгубљен због њиховог „убода у леђа“ [*Dolchstoß legende*]. Идеје о искључењу из друштва пре појава нациста заступали су социјални дарвинисти, Пангермански савез, многобројна „патриотска удружења“ и највећи део немачке научне и културне елите. Да би у дело спровели

биолошки дефинисану *народну заједницу* нацисти су легитимисали силу за елиминисање свих који су се томе противили (Daniel, et al 2010, p. 18), уз већинску подршку *Volk*-а.

Искључивање Других постаје кредо нацистичке националне заједнице. Основни критеријум је раса. На првом месту то су били Јевреји. За нападе на њих, о чему „постоје недвосмислени докази, становништво је у целини пристајало“ (Bankier, 1992, pp. 73–74). Они су чинили „непријатељску хијерархију“ [Gegnerhierarchie], а кад су Немци (тако су их видели у нападнутим и поробљеним земљама а не као Вермахт, нацисте и СС-овце) покренули рат, и Пољаци, Руси и Срби. Други критеријум искључења из националне заједнице биле су „противничке групе“ [Gegnergruppen]: Синти и Роми, хомосексуалци, Јеховини сведоци (Nolzen, 2008), „идиоти“, ментално заостали и неизлечиви. Њих су такође одводили у концентрационе логоре. Нацисти су након „заузимања власти“, 14. јула 1933. усвојили Закон о спречавању наследно оболелог потомства [Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses], познат као Нирнбершки закон, који је ступио на снагу 1. јануара 1934, чиме је легализована присилна стерилизација (у случају шизофреније, менталне болести, епилепсије, слепила, глувоће, физичке деформације и алкохолизма). Након његовог усвајања основано је око 200 „генетских здравствених судова“ (Ernst, 2001, p. 38), По овом закону стерилизовано је 400.000 особа (Koller, 2011, pp. 24–25), у којима је живот изгубило око 6.000 људи. До 1945. у посебним „дечјим одељењима“ убијено је око 5.000 деце (Frei, 2013, pp. 12–13).

Још су у Вајмарској републици угледни психијатар Алфред Хохе (Alfred Hoche, 1865–1943) и адвокат, уставни и клинички правник Ернст Ридин (Ernst Rüdin, 1874–1952), заједно с другим лекарима и адвокатима, отворено захтевали да се појединци процењују према здравственом стању и ефикасности. То је 20-их уз велику пропагандну активност кулминирало предлозима да „изабрани лекари“ предузму акцију и убију оне који су били неизлечиви и ментално болесни (Bruns, 2014, pp. 618–619). [У испитивању јавног мњења раних 20-их већина испитаника (скоро 75%) изразила је свој пристанак на мере којима би се окончало живот свог неизлечиво болесног детета] (Hoffmann, 1998, pp. 279–281). Закон о стерилизацији припреман је у последњим годинама Вајмарске републике (Klautke, 2016, p. 7).

Нацисти су копирали те идеје и користили исту терминологију (O'Mathúna, 2006, pp. 1–12) иако су оне у оквиру социјалног дарвинизма имале дугу историју у Немачкој. Закон о спречавању наследно оболелог потомства легализовао је принудну стерилизацију као масовно средство негативне популационе политике (Labisch, & Tennstedt, 1991, p. 35). Герхард Вагнер (Gerhard Wagner, 1888–1938), вођа националсоцијалиста и комесар водећих лекарских удружења, рекао је: „Дужност нас *völkisch* свесних лекара јесте да отклонимо штету која прождире цело тело нације. Не желимо да уопште постоји живот који је неприкладан и безвредан, желимо спречити размножавање наследних болести и ослободити будуће генерације страшне опасности све већег кварења генетског материјала“ немачког *Volk*-а (Wagner, 1943, pp. 7–8).

Од око 90.000 немачких лекара, до 1945. половина њих били су чланови NSDAP-а. Учествовали су у кампањи „еутаназије“ у концентрационим логорима, програмима селекције „расне хигијене“, принудне стерилизације, уништавања тзв. недостојног живота, као и у прогону, протеривању и истребљењу јеврејских колега (Schubert-Lehnhart, 2009, p. 301) и јеврејских грађана. Члан нацистичке партије 1933. био је сваки трећи лекар (32,9%), да би до 1937. године напредовали и стигли до 43,4 процента. Лекари су 1933. чинили четвртину свих академских професионалаца и око петнаестину друштвене елите која се придружила Партији. Четири године касније (1937), чинили су трећину нацистичких академских професионалаца и десетину нацистичке друштвене елите. Од 1933. до краја Трећег рајха заступљеност лекара у Партији, у односу на заступљеност у популацији, била је у односу три према један (Kater, 1989, pp. 55–56), а готово сваки десети немачки лекар у Трећем рајху имао је неку везу са Хитлерјугендом.

Сваки четврти немачки лекар инаугурисан пре 1945. и регистрован у Лекарској комори Рајха [Reichsärzte kammer] припадао је браон кошуљама / СА трупама (26% између 1935. и 1945), док је у злогласним црним кошуљама / СС формацијама, у којима је ограничаван пријем јер су себе видели као елитни корпус, између 1933. и 1939. било 9% лекара, а само 0,4% наставника. Били су седам пута заступљенији у СС од њиховог процента у популацији. Од њих су били заступљенији само адвокати – 25 пута чешће него у популацији (Kater, 1989, pp. 68–74). СС лекари из предратног

периода добровољно су се и са пуним знањем о својој будућој области деловања пријавили за пријем у оружане СС формације (Pukrop, 2015, p. 17). Оно што се крије (до данас није разјашњено) јесте податак о приближном броју СС медицинара распоређених у концентрационим логорима између 1933. и 1945. године (Pukrop, 2015, p. 14). У Нирнбергу је евидентирано око 350 лекара који су злочине починили сопственим рукама (Bryant, 2005, p. 5). У каснијем процесу осуђено је 12 лекара и једна лекарка, а у даљим суђењима још њих неколико (Schubert-Lehnhart, 2009, p. 299).

Након тога је све стало, истраживања о њиховом учешћу у нацистичкој владавини и злочинима била су под ембаргом. У мају 1950. истекао је први рок застарелости (за кривична дела за која је прописана казна до пет година). Године 1954. Закон о амнестији који је донео Бундестаг имунизовао је кривична дела убиство из нехата (запређена казном затвора до три године). Следеће године је истекао закон за сва кривична дела за која је прописана максимална затворска казна од десет година, а од 1960. само починиоци убистава били су подложни кривичном гоњењу (Mildt, 1996, p. 7). Каснија суђења у Немачкој дозволила су, што није било дозвољено у Нирнбергу, исказе жртава, сведоци су „често сматрали да је процес понижавајући и да су казне, ако се уопште изрекну, скоро увек смешне“ (Bartov, 2008, p. 585).

Немачка јавност није била „спремна да се суочи с нацистичким злочинима“, јер су амнестије изазвале „масовну одбрану од сећања“ међу злочинцима и немачким *Volk*-ом (Bryant, 2005, pp. 8–9). Касније, Голдхагеновом студијом (1986) скренута је пажњу на око 200.000 директних целата [а вероватно неупоредиво више^[5]], који до тада на Западу нису били примећени, а често су се сами мобилисали. То је променило перцепцију масовног убиства, „које је раније виђено као анонимни, бирократски и механистички процес, као квазифабричка убиства повезана са гасним коморама Аушвица“ (Bajhor, 2010, pp. 58–59).

Злочини немачких лекара одвијали су се на многим пољима. Већина која је радила у концентрационим логорима за собом је оставила криминалне трагове. У злочине су били укључени не само лекари већ и фармацеути, стоматолози, зубни техничари и остала лекарска звања (Hohmann & Wieland, 1997, p. 11). На пример, лекарке запослене у концентрационом логору Равензбрик служиле су за истраживања сифилиса и одабир затвореница за рад у логорском борделу (Docking, 2021, pp. 440–441), што је била пракса и у другим нацистичким концлогорима. Многи целати, лекари и друго медицинско особље деловали су самоиницијативно када је реч о еутаназији и сличним пословима (Bruns, 2014, p. 235).

Када су нацисти сламали политичке противнике и уклањали људе које су сматрали „аутсајде-

[5] У Совјетском Савезу Немци су директно убили или изморили глађу између 11 и 17 милиона цивила. По целој Србији је Вермахт стрељао цивиле. Од шест милиона Јевреја најмање половина је убијена људском (најчешће Немачком) руком, у близини њихових градова и села“ (Bartov, 2011). У Источној Европи се „Холокауст догодио у свом најинтимнијем, личном, а тиме и најопакијем облику, умножавајући [се] хиљаде и хиљаде пута“ (Bartov, 2008: 593).

рима“, „асоцијалним“, „бескорисним изелицама“ и „криминалцима“, Немци су били „поносни и задовољни“ зато што се у друштву успостављају ред и поредак. Успостављен је *modus vivendi* између нациста и *Volk*-а (Eley, 2003b). Идеје о искључењу појединих друштвених група нису биле нацистичка измишљотина, већ су још у Кајзер рајху постале културна и политичка норма, која је у јавности уобличавала вредносни систем и поглед на свет. Деценијама уназад она је била снажно инспирисана еугеником, која је закупљала машту медицинских, здравствених, криминолошких и социјалних научника, стручних академија, статистичара, биолога, историчара, међу којима и тадашњу звезду расне хигијене Ернста Хекела (Haeskel, 1888, p. 170). Идеологију социјалног дарвинизма прихватале су научна и академска заједница у Другом рајху. Она је захваљујући штампи имала невиђен одјек (Weikart, 2002, p. 101) у свим сферама немачког друштва.

Искључење неподобних подржавала је већина обичних Немаца, која је управо у томе препознавала основне вредности режима. Тај систем је потекао од Лутера да би му Бизмарк дао коначан оквир. Мајнеке, након пораза 1945. и катастрофе, каже да је „војни Јункер“ Бизмарк наметнуо „посебно пруски и милитаристички карактер“ националном пројекту уједињења и да смо оставили превише простора за пруски милитаризам. Он, такође након завршеног посла, каже да је сам „обратио премало пажње на мрачне тачке [...] где би касније могла да наступи катастрофа“ (Wock, 2006, p. 149). Немачка јавност већински је подржала логоре за истребљење, затварање, мучење и убиства политичких противника, нападе на Јевреје и њихову масовну

ликвидацију, казнену примену расних закона, криминализовање „друштвених аутсајдера“ и сличне мере (Eley, 2003b).

Након пораза више од тридесет година масовно су тврдили (а многи и дан данас тврде) – иако је у томе директно и индиректно учествовало десетине милиона Немаца – да ништа нису знали. Насупрот овоме, *Münchener Illustrierte Presse* објавио је 16. јула 1933. чланак са неколико фотографија о концлогору у Дахауу и показао слику на којој можете видети неколико затвореника како вуку ваљак. Натпис је гласио: „Заводници народа, којима је као ванземаљцима појам рада остао целог живота туђ, овде га упознају за своју корист. По први пут продуктивно раде у заједници“ (Wildt, 2014d, p. 18). Питер Фриче (Peter Fritzsche) тврди да је у Рајху „постојало опште сазнање“ као „резултат извештаја из прве руке“ о „тајним акцијама“ масовног стрељања цивила у Совјетском Савезу, укључујући жене и децу, и учешће Вермахта у њима. А Холокауст је у јавности потискиван сазнањима о масовним зверствима на фронту (Fritzsche, 2008, pp. 263–264).

Многи су у искључењу Других видели чишћење тела *Volk*-а од нечистих елемената, што је још у Кајзер рајху било јавно прокламовано. Разлози да обични Немци подрже режим и да многи од њих подрже или почине масовне злочине могу се тражити у следећем.

(1) Нацистички вредносни систем, који се проширио на готово цео Рајх, имао је предисторију у Пруско-немачком рајху, у којем је раса постала основна интерпретативна функција. Он је почивао, како је приметио Волфганг Бијалас (Wolfgang Bialas), на расном становишту. Расна

„етика“ била је усмерена на преокрет хришћанског система вредности и укидање хришћанске етике, што су навелико проповедали Ернст Хекел (Haeskel, 1905, pp. 8–9) и готово сви социјални дарвинисти (Weikart, 2004), а научна и лаичка јавност широко прихватале. У расној „етици“ појединац је сведен на биће које припада раси, чији интереси и намере проистичу из његове расне припадности. Њихова етичка трансформација омогућила им је да немају баш никаквих моралних скрупула: „целати су поступали по уверењу да је њихово понашање морално неприкосновено или чак императив“ (Bialas, 2014, pp. 16–17).

(2) Искључивање Јевреја из *народне заједнице* (депортованих у концлогоре) – нарочито након Кристалне ноћи, када је преосталих 400 синагога изгорело у пламену (Barkai, 1986, p. 60), насилне блокаде и бојкот јеврејских предузећа широко су прихватане још од средине 20-их, посебно у мањим градовима и руралним срединама. Од тога су, посебно од куповине њихове имовине (станава, намештаја), обични Немци имали користи (Kreutzmüller, 2018, p. 6). Грађани Хамбурга могли су на аукцијама да набаве намештај Јевреја депортованих „на исток“, а становници Хесена антисемитско насиље подржавали су аплаудирајући (Вајоһр, 2006, p. 453).

Од скоро 100.000 јеврејских предузећа у јануару 1933. године њих 60–70% више није постојало. У пролеће 1938. године од преко 50.000 јеврејских радњи колико их је било 1933, у „целом 'Старом рајху' [у јулу 1938] остало је само око 9.000“ (Barkai, 1986; 47). У „кампањама намештаја“ само је у Хамбургу 1941–1945. изнета на аукцију целокупна имовина најмање 30.000

јеврејских домаћинстава (из Немачке и Западне Европе), који су транспортовани у Аушвиц и друге логоре, а на тим аукцијама је учествовало више од 100.000 становника Хамбурга и околине (Вајоһр, 1997, p. 334).

Аријанизација, односно масовна пљачка Јевреја требало је „да се 'искористи' за ратне припреме“ (Barkai, 1986, p. 61) и „значајно је допринела да немачка јавност пристане на политику режима“ (Bartov, 2008, p. 575). У „пословима“ с јеврејском имовином биле су исковане чврсте везе [другарства] у саучесништву, које су се убрзо, када је време захтевало, прошириле на чињење злочина у којима су активно и добровољно учествовали велики делови немачког становништва (Kershaw, 2011, pp. 3–9). То су чинили иако је систем власти, без обзира на притисак да се повинује, „омогућио сваком Немцу слободу да одбије налог за убиство“, односно да почини злочин (Kühne, 2022, p. 119).

(3) У немачком Рајху постојао је консензус да Немци имају историјско и „морално право“ да ратовима на Истоку и Југоистоку шире животни простор (Weikart, 2014, p. 4), које су спроводили по систему пруске војне доктрине испробане још у Француско-пруском рату (Foley, 1999, p. 19). Она је подразумевала потпуни пораз и уништење непријатеља, уз масовне злочине према цивилима и ратним заробљеницима (узимање, стрељање и вешање талаца, спаљивање села, пљачка и пустошење територије). Оправдање су тражили, осим у расном вредносном систему, у складу с митом о „ратном другарству“ искованом након пораза у Великом рату. За оправдање злочина промовисан је став: „Добро је све што користи заједници.“ Они који су деловали са заједницом

или у њено име сматрали су да не носе личну кривицу за злочине које су починили (Kühne, 2022, pp. 123–124), јер су их чинили руководећи се расним становиштем.

Многобројне нацистичке мере пробудиле су изузетну енергију која је мобилисала режим (Wildt, 2011, p. 3). Апел за превазилажење унутрашњих подела био је свеприсутан и свакако им је био моћно оружје. Људи су поверовали [или су имали користи] да ствари, како су нацисти говорили, напредују, да је будућност светла, да напоран рад доноси награде и да је друштво засновано на заслугама, а не на наслеђу и да се радило о „вољном друштвеном одобравању и активном саучесништву“ у систему [што је био први корак ка злочинима]. „Сада је изгледало као да су практично сви Немци постали његови [Хитлерови] саучесници“ (Kershaw, 2011, pp. 4-6).

Насупрот томе, Ханс Момсен (Hans Mommsen) каже – што је чест случај кад треба избрисати учешће обичних Немаца у подржавању нациста – да се у изучавању нацизма „концепт Volksgemeinschaft-а изостави у аналитичком контексту, јер је обојен Гебелсовом пропагандом“ (Mommsen, Н. 2007, p. 20). Највећи део немачких историчара је до 80-их [а знатан део и дан-данас] негирао масовно учешће у подршци нацистима и улогу обичних Немаца у масовном убиству Јевреја (Lambert, P. 2016, p. 37). Већина Немаца, не само Момсен, сматрала је да је народна заједница „само [нацистичка] пропагандна формула“ (Frei, 2013, p. 3), па се зато она „не може одржати“ (Peukret, 1987, p.

64) или пак – на чему инсистирају Хајнрих Винклер (Heinrich August Winkler) и Карл Брахер (Karl Bracher) – да је реч о „миту“ који је описивао само „фиктивну друштвену интеграцију“ (Steuwer, 2013, p. 489). У тај корпус спадају и ставови да су након почетка рата, нацистичка „обећања *народне заједнице* разоткривена као мит“, јер је реч о „милитаризованој борбеној *'народној заједници'* као инструменту мобилизације и осигурања лојалности“ (Thamer, 2012, pp. 289–290). Реч је, како каже Винфрид Шулце (Winfried Schulze), о томе да су историчари за нацисте радили „вољно и свесно“ и да постоји јасна „линија континуитета у историјској науци од Трећег рајха до Савезне Републике“ (Schulze, 1999), односно он је у својој књизи *Немачка историја после 1945* [*Deutsche Geschichtswissenschaft nach 1945*, München 1993] „показао непогрешиве линије континуитета [Савезне Републике] са народном историјом нацистичког доба“ (Thamer, 2012, pp. 163–164).

Иза становишта да је народна заједница била само нацистички пропагандни мит стоји кључна реч или мантра: „историју Трећег рајха на крају крајева диктира искључиво Хитлер“ и да се реалност нацизма сводила „на самовољу једног човека и његове заблуде“ (Broszat, 1970, p. 400). Ови ставови су у складу с „ватреним немачким веровањем у 'искључиву кривицу' [Exklusivschuld] Хитлера и његових присталица из највишег ешалона за злочине режима“ (Bryant, 2005, p. 9). Ове пропагандне изјаве понављане су у разним варијантама – код доминантног дела немачких друштвених научника, политичке елите и обичних Немаца – у хиљадама а вероватније у десетинама хиљада изјава, текстова и јавних

говора. Поједини западни историчари, да би Немце ослободили стигме да су подржавали нацизам, понављају да, „моћне појединачне студије случаја доводе у сумњу сада веома популарну и углавном поједностављену хипотезу да нацистима није било потребно да тероришу Немце који су наводно били одушевљене нацистичке присталице и сарадници све до пада режима“ (Goeschel, 2009, p. 169).

Реч је програму Сједињених Држава по којем треба да се из историјског контекста – ради новог европског немачког идентитета и формирања НАТО-а – избришу немачки масовни злочини на Истоку и Југоистоку и масовна подршка Немаца нацизму и да се релативизује или пак прећути следеће:

(1) Источни *Lebensraum* је пре нациста био виђен као неопходан услов за политички и културни опстанак немачке нације. Ради његовог освајања Немци су извршили масовне злочине на Истоку и Југоистоку према цивилима и ратним заробљеницима. Циљали су да убију више од 150 милиона Словена, 100 милиона само из Совјетског Савеза. Убијено је или изморено глађу око 11 милиона цивила [цифре се крећу и до 17 милиона], без војника убијених у борби,

а од тога је више од шест милиона совјетских цивила било жртва „нацистичког плана глади“ (Koller, 2011, pp. 110–124).

(2) Да су Немци у концентрационим логорима основали борделе у којима су морално и сексуално понижаване и искоришћаване затворенице (након што су се, на пример, обријале морале су се „појавити голе пред СС чуварима“). Неке „су буквално натеране у јавне куће“, а друге су прихватиле задатак с надом да ће преживети. Оне које су преживеле, биле су „физички деградирани, болесне и понекад подвргаване медицинским експериментима“ (Heineman, 2002, pp. 54–61).

(3) Да се из јавног наратива и свести Запада и Немаца избрише да је кроз Вермахт као злочиначку организацију – који је организовао и изводио масовне злочине над цивилима и ратним заробљеницима на окупираним територијама – прошло око 20 милиона Немаца, (Bartov, 2000, pp. 162–164, 167), а кроз СС трупе више од милион обичних Немаца (Carney, 2014, p. 325). И да се, супротно чињеницама, одржи мит који су створиле Сједињене Државе, немачки ветерани и историчари о Вермахту „чистог оружја“ на Источном и Југоисточном фронту.

References / Литература

- Bajohr, F. (1997). "Arisierung" in Hamburg: Die Verdrängung der jüdischen Unternehmer 1933–1945. Hamburg: Christians.
- Bajhor, F. (2010). "Von der 'Täterforschung' zur Debatte um die 'Volksgemeinschaft'", *Zeitgeschichte in Hamburg*, pp. 55–68.
- Bajohr, F. (2015). "'Arisierung' und wirtschaftliche Existenzvernichtung im Nationalsozialismus". In: *Alfred Flechtheim: Plundered Art and its Restitution*. Oldenbourg: De Gruyter, pp. 29–36. <https://doi.org/10.1515/9783110404975-008>
- Barkai, A. (1986). „'Schicksalsjahr 1938': Kontinuität und Verschärfung der wirtschaftlichen Ausplünderung der deutschen Juden". In: *Das Unrechtsregime: Internationale Forschung über den Nationalsozialismus*, Band 2, Büttner, U. (ed.), Hamburg: Hans Christians Verlag, pp. 45–68.
- Bankier, D. (1992). *The Germans and the Final Solution: Public Opinion un der Nazism*. Oxford: Blackwell.
- Bartov, O. (2000). "German soldiers and the Holocaust: historiography, research and implications". In: *The Holocaust: Origins, Implementation, Aftermath*. Bartov, O. (ed.). New York: Routledge, pp. 162–184.
- Bartov, O. (2008). "Eastern Europe as the Site of Genocide". *The Journal of Modern History*, Vol. 80, No. 3, pp. 557–593.
- Bartov, O. (2011). "Who Were the Guilty?". http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/genocide/gu-ilt_identity_01.shtml
- Becker, M. (2014). "Die Betriebs- und die Volksgemeinschaft als Grundlage des 'neuen' NS-Arbeitsrechts Arbeitsrechtsideologie im NS-Rechtssystem". In: *Arbeit im Nationalsozialismus*, Buggeln, M., Wildt, M. (eds.). Oldenbourg: De Gruyter, pp. 107–121.
- Bergman, J. (1999). "Darwinism and the Nazi race holocaust". *Journal of Creation*, Vol. 13, No. 2, pp. 101–111.
- Bialas, W. (2014). "Nazi Ethics and Morality: Ideas, Problems and Unanswered Questions". In: *Nazi Ideology and Ethics*, Bialas, W., Fritze, L. (ed.). Cambridge Scholars Publishing, pp. 15–56.
- Bock, G. (2006). "Meinecke, Machiavelli und der Nationalsozialismus". In: *Friedrich Meinecke in seiner Zeit. Studien zu Leben und Werk*, Bock, G. & Schönplflug, D. (eds.). Stuttgart: Franz Steiner Verlag, pp. 145–175.
- Broszat, M. (1970). "Soziale Motivation und Führer-Bindung des Nationalsozialismus". *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, Jah. 18, H. 4, pp. 392–409.
- Bryant, M. S. (2005). *Confronting the "Good Death": Nazi euthanasia on trial, 1945–1953*, University Press of Colorado.
- Buggeln, M., Wildt, M. (2014), "Arbeit im Nationalsozialismus (Einleitung)". In: *Arbeit im Nationalsozialismus*, Buggeln, M., Wildt, M. (Hrs.). Oldenbourg: De Gruyter, pp. ix–xxxvii.
- Carney, A. (2014). "Das Schwarze Korps and the Validation of the SS Sippengemeinschaft". In: *Nazi Ideology and Ethics*, Bialas, W., Fritze, L. (ed.), Cambridge Scholars Publishing, pp. 323–341.
- Cole, T. (1988). "In the Name of the People: Perpetrators of Genocide in the Reflection of Their Post-War Prosecution in West Germany, The 'Euthanasia' and 'Aktion Reinhard' Trial Cases". *The English Historical Review*, Vol. 113, No. 451, pp. 542, <http://ehr.oxfordjournals.org/>

- Docking, K. (2021). "Gender, Recruitment and Medicine at Ravensbrück Concentration Camp, 1939-1942". *German History*, Vol. 39, No. 3, pp. 419-441.
- Eley, G. (2003a). "Hitler's Silent Majority? Conformity and Resistance under the Third Reich" (Part One). *Michigan Quarterly Review*, Vol. XLII, Iss. 2: <http://hdl.handle.net/2027/spo.act2080.0042.223>
- Eley, G. (2003b). "Hitler's Silent Majority? Conformity and Resistance under the Third Reich" (Part Two). *Michigan Quarterly Review*, Vol. XLII, Iss. 3: <http://hdl.handle.net/2027/spo.act2080.0042.319>
- Elias, N. (1994). "Civilización y violencia". *Reis*, No. 65, pp. 141-151.
- Ernst, E. (2001). "Commentary: The Third Reich – German Physicians between Resistance and Participation". *International Journal of Epidemiology*, Vol. 30, pp. 37-42.
- Evans, R. J. (2007). "Coercion and Consent in Nazi Germany". *Proceedings of the British Academy*, Vol. 151, pp. 53-81.
- Föllmer, M. (2014). "Volksgemeinschaft zwischen Bedeutungsvielfalt und Homogenitätsanspruch". *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 62 (3), pp. 452-459.
- 64 | Frei, N. (1991). "Einleitung". In: *Medizin und Gesundheitspolitik in der NS-Zeit*, Frei, N. (Hrs.). München: Oldenbourg, pp. 7-32.
- Frei, N. (2013). "Die nationalsozialistische 'Volksgemeinschaft' als Terror und Traum". *Friedrichstraße 169/170*, pp. 1-16.
- Fritzsche, P. (2008). *Life and Death in the Third Reich*, Harvard University Press.
- Foley, R. T. (1999). *Attrition: its theory and application in German strategy, 1880-1916*, Thesis (Ph. D.). University of London.
- Gellately, R. (1996). "Denunciations in Twentieth-Century Germany: Aspects of Self-policing in the Third Reich and the German Democratic Republic". *The Journal of Modern History*, Vol. 68, pp. 931-941.
- Gellately, R. (1997). "Denunciations and Nazi Germany: New Insights and Methodological Problems". *Historical Social Research*, Vol. 22, No. 3/4, pp. 228-239.
- Gellately, R. (2001) "Denunciation as a subject of historical research". *Historical Social Research*, Vol. 26, no 2/3, pp. 16-29.
- Gellately, R. and Stoltzfus, N. (2018). "Social Outsiders and the Construction of the Community of the People". In: *Social Outsiders in Nazi Germany*, Gellately, R. / Stoltzfus, N. (eds). Princeton University Press, pp. 3-19.
- Goeschel, C. (2009). *Suicide in Nazi Germany*, Oxford University Press.
- Hachtmann, R. (2010). "Vom 'Geist der Volksgemeinschaft durchpulst'". *Zeitgeschichte-online*, <https://zeitgeschichte-online.de/themen/vom-geist-der-volksgemeinschaft-durchpulst>
- Haeckel, E. (1888 [1876]). *The History of Creation*, New York [EBook #40472]
- Handschuhmacher, T. (2013). "Volksgemeinschaft" am Ort. *Eine Untersuchung sozialer Praktiken im Gebiet der NSDAP-Ortsgruppe Lohmar*, Universität zu Köln.
- Heineman, E. D. (2002). "Sexuality and Nazism: The Doubly Unspeakable?". *Journal of the History of Sexuality*, Vol. 11, No. 1/2, pp. 22-66.
- Heinsohn, G. (2014). "Hitler's Motive for the Holocaust". In: *Nazi Ideology and Ethics*, Bialas, W., Fritze, L. (eds.). Cambridge Scholars Publishing, pp.103-126.
- Hoffmann, C. (1998). "Death and Deliverance: 'Euthanasia' in Germany c. 1900-1945". *Central European History*, Vol. 31, No. 3, pp. 279-281.

- Johnson, E. A. (2011). "Criminal Justice, Coercion and Consent In 'Totalitarian' Society: The Case of National Socialist Germany Get access Arrow". *The British Journal of Criminology*, Vol. 51, Iss. 3, pp. 599-615.
- Kater, M. H. (1989). *Doctors under Hitler*, The University of North Carolina Press [E-Book].
- Kershaw, I. (2011). "'Volksgemeinschaft'. Potenzial und Grenzen eines neuen Forschungskonzepts". *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, Vol. 59, no. 1, pp. 1-17.
- Klautke, E. (2016). "'The Germans are beating us at our own game': American eugenics and the German sterilization law of 1933". *History of the Human Sciences*, Vol. 29, no. 3, pp. 1-19.
- Klaus Patel, K. (2014). "Arbeit als Ehre: Der Arbeitsdienst im 'Dritten Reich'". *Einsicht 12, Bulletin des Fritz Bauer Instituts*, pp. 34-41.
- Kocka, J. (2014). "Ambivalenzen der Arbeit". In: *Arbeit im Nationalsozialismus*, Buggeln, M., Wildt, M. (eds.). Oldenbourg: De Gruyter, pp. 25-32.
- Koller, C. (2011). "Racisms Made in Germany Without 'Sonderweg' to a 'Rupture in Civilisation'". In: *Racisms Made in Germany*, Hund, W. D., Koller, C., Zimmermann, M. (ed.). Wien: ERLAG GmbH & Co. KG, pp. 9-40.
- Krebs, G., Poloni, B. (1994). "Deutschland im Krieg". In: *Volk, Reich und Nation 1806-1918*, Paris: Presses Sorbonne Nouvelle, pp. 190-214.
- Kreutzmüller, C. (2018). "Die Vernichtung der jüdischen Gewerbetätigkeit im Spannungsfeld von Gewalt und Verwaltung". In: *Greifswalder Universitätsreden*, Neue Folge Nr.151, pp. 5-17.
- Kühne, T. (2020). "Gemeinschaft und Genozid. Deutsche Soldaten im national-sozialistischen Vernichtungskrieg". In: *Gemeinschaftskonzepte im 20. Jahrhundert*, Scherzberg, L. (ed.). WBG Academic, pp. 115-143.
- Labisch, A. & Tennstedt, F. (1991). "Gesundheitsamt oder Amt für Volksgesundheit? Zur Entwicklung des öffentlichen Gesundheitsdienstes seit 1933". In: *Medizin und Gesundheitspolitik in der NS-Zeit*, Frei, N. (Hrs.). München: Oldenbourg, pp. 35-66.
- Lambert, P. (2016). "The Third Reich: Police State or Self-Policing Society?". In: *Everyday Life in Mass Dictatorship: Collusion and Evasion*, Palgrave Macmillan, pp. 37-54.
- Leugers-Scherzberg, A. H. (2020). "Das soziale Ganze beschreiben. Vergemeinschaftungskonzepte in der deutschen Geschichtswissenschaft von der Volksgeschichte bis zur Gesellschaftsgeschichte". In: *Gemeinschaftskonzepte im 20. Jahrhundert*, Scherzberg, L. (ed.). WBG Academic, pp. 163-181.
- Mallmann, K. M. (1997). "Social Penetration and Police Action: Collaboration Structures in the Repertory of Gestapo Activities". *International Review of Social History* 42, pp. 25-43.
- Mommsen, H. (2007). "Forschungskontroversen zum Nationalsozialismus". *Aus Politik und Zeitgeschichte*, H. 14-15, pp. 14-21.
- Mühlenfeld, D. (2013). "Vom Nutzen und Nachteil der 'Volksgemeinschaft' für die Zeitgeschichte". *Sozialwissenschaftliche Literatur Rundschau*, Heft 66, pp. 71-104.
- Nietzel, B. (2009). "Die Vernichtung der wirtschaftlichen Existenz der deutschen Juden 1933-1945: Ein Literatur- und Forschungsbericht". *Archiv für Sozialgeschichte*, Vol. 49, pp. 561-613.

- Nolzen, A. (2008) "Die NSDAP vor und nach 1933". *APuZ*, <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/30845/die-nsdap-vor-und-nach-1933/>
- Nolzen, A. (2015). "Die NSDAP und die 'Freimachungen' an der westlichen Reichsgrenze 1939/40", <https://arminnolzen.files.wordpress.com/2015/10/freimachungennsdapsaarbr3bccken.pdf>
- O'Mathúna, D. P. (2006). "Human dignity in the Nazi era: implications for contemporary bioethics". *BMC Med Ethics*, 7: 2, pp. 1-12: <http://www.biomedcentral.com/1472-6939/7/2>
- Peetz, K. (2020). "Ferdinand Tönnies und Helmuth Plessner". In: *Gemeinschaftskonzepte im 20. Jahrhundert*, Scherzberg, L. (ed.). WBG Academic, pp. 17-44.
- Peukret, D. J. K. (1987 [German original. 1982]). *Inside Nazi Germany: Conformity, Opposition, and Racism in Everyday Life*. Yale University Press.
- Pine, L. (2016). *Life and Times in Nazi Germany*. London: Bloomsbury Academic.
- Pukrop, M. (2015). *SS-Mediziner zwischen Lagerdienst und Fronteinsatz. Die personelle Besetzung der Medizinischen Abteilung im Konzentrationslager Sachsenhausen 1936 - 1945*, Dissertation. Gottfried Wilhelm Leibniz Universität Hannover.
- Puschner, U. (2010). "Gemeinschaft. Annäherungen an einen Schlüsselbegriff im völkischen und dvölkisch religiösen Denken". *Theologie. geschichte*, Nr. 1, pp. 97-114.
- Rall, J.W. (2018). *Nazi Charity: Giving, Belonging, and Morality in the Third Reich*, PhDiss. University of Tennessee.
- Raphael, L. (2003). "Sozialexperten in Deutschland zwischen konservativem Ordnungsdenken und rassistischer Utopie (1918-1945)". In: *Utopie und politische Herrschaft im Europa der Zwischenkriegszeit*, Hardtwig, W. (ed.). München: Oldenbourg Verlag, pp. 227-346.
- Raphael, L. (2014). "Pluralities of National Socialist Ideology: New Perspectives on the Production and Diffusion of National Socialist *Weltanschauung*". In: *Visions of Community in Nazi Germany: Social Engineering and Private Lives*, Steber, M., Gotto, B. (eds). Published to Oxford Scholarship, pp. 73-86.
- Renan, E. (1872). *La reforme intellectuelle et morale*. Paris: Michel Lévi Frères.
- Schmiechen-Ackermann, D. (2013). "'Mobilisierung' und 'Volksgemeinschaft' - konkurrierende oder sich ergänzende Ansätze zur Analyse der Geschichte des Nationalsozialismus?". In: *Mobilisierung im Nationalsozialismus*, Band 3, Brill / Schöningh, pp. 59-68.
- Schmuhl, H. W. (2011). "Eugenik und Rassenanthropologie". In: *Medizin und Nationalsozialismus Bilanz und Perspektivender Forschung*. Göttingen: Wallstein Verlag, pp. 24-38.
- Schneider, H. (1953). "Das Ermächtigungsgesetz vom 24. März 1933". *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, Jah. 1, H. 3, pp. 197-221.
- Schubert-Lehnhart, V. (2009). "Zur Beteiligung von Frauen an nationalsozialistischen Verbrechen im Gesundheitswesen: Fallstudien aus der Region des heutigen Sachsen-Anhalt". In: *Nationalsozialismus und Geschlecht. Zur Politisierung und Ästhetisierung von Körper, "Rasse" und Sexualität im "Dritten Reich" und nach 1945*, transcript Verlag, Bielefeld, pp. 298-311.

- Schulze, W. (1999). "Neubeginn und Entwicklung der deutschen Geschichtswissenschaft in den 1950/60er Jahren", Interview 15. 6. 1999, <http://hsozkult.geschichte.hu-berlin>
- Sims, A. R. (1978). "Intellectuals In Crisis: Historians Under Hitler". *The Virginia Quarterly Review*, Vol. 54, No. 2, pp. 246–262, <https://www.vqronline.org/essay/intellectuals-crisis-historians-under-hitler>.
- Sombart, W. (2018). *Traders and Heroes: Patriotic Reflections*. Beograd: Društvo za privrednu istoriju. Institut za evropske studije. [In Serbian]
- Steber, M., Gotto, B. (eds) (2014). *Visions of Community in Nazi Germany: Social Engineering and Private Lives*. Oxford: Oxford University Press.
- Stolleis, M. (2020). "'Gemeinschaft' und 'Volksgemeinschaft' im Recht des Nationalsozialismus". In: *Gemeinschaftskonzepte im 20. Jahrhundert*, Scherzberg, L. (ed.). WBG Academic, pp. 147–162.
- Thamer, H.-U. (2012). "Die Widersprüche der 'Volksgemeinschaft' in den späten Kriegsjahren". In: *'Volksgemeinschaft': Mythos, wirkungsmächtige soziale Verheißung oder soziale Realität im 'Dritten Reich'?*, Verkaufspreis, pp. 289–300.
- Vuković, S. (2022). *The Roots of the Great War and Nazism*. Novi Sad: IK Zorana Stojanovića. [In Serbian]
- Weikart, R. (2002). "Darwinism and Death: Devaluing Human Life in Germany 1859–1920". *Journal of the History of Ideas*, Vol. 63, No. 2. pp. 323–344.
- Weikart, R. (2014). "The Role of Evolutionary Ethics in Nazi Propaganda and Worldview Training". In: *Nazi Ideology and Ethics*, Bialas, W., Fritze, L. (eds.). Cambridge Scholars Publishing, pp. 193–208.
- Wildt, M. (2010). "Die Alltagsgeschichtliche Wende der Zeitgeschichte in den 1970er und 1980er Jahre". *Zeitgeschichte in Hamburg*, pp. 42–54.
- Wildt, M. (2011). "'Volksgemeinschaft'. Eine Antwort auf Ian Kershaw". *Zeithistorische Forschungen / Studies in Contemporary History*. <https://zeithistorische-forschungen.de/1-2011/4756>,
- Wildt, M. (2014a). "Volksgemeinschaft". *Docupedia-Zeitgeschichte*, 3. 6. 2014, pp. 1–12.
- Wildt, M. (2014b). "Volksgemeinschaft: A Modern Perspective on National Socialist Society". In: *Visions of Community in Nazi Germany: Social Engineering and Private Lives*, Steber, M. and Gotto, B. (eds.). Oxford University Press, pp. 43–59.
- Wildt, M. (2014c). "Der Begriff der Arbeit bei Hitler". In: *Arbeit im Nationalsozialismus*, Buggeln, M., Wildt, M. (Hrs.). Oldenbourg: De Gruyter, pp. 3–24.
- Wildt, M. (2014d). "'Arbeit' im Nationalsozialismus Zur Bedeutung des Begriffs in Ideologie und Praxis des NS-Staats". *Einsicht 12, Bulletin des Fritz Bauer Instituts*, pp. 14–19.
- Wildt, M. (2016). "Self-Reassurance in Troubled Times: German Diaries During the Upheavals of 1933". In: *Everyday Life in Mass Dictatorship: Collusion and Evasion*, Lüdtke, A. (ed.). Palgrave Macmillan, pp. 55–74.

Slobodan V. Vuković

Institute of Social Sciences

Belgrade (Serbia)

National community, myth or reality: collaboration of ordinary Germans with the Nazi regime

Summary

68 |

The national community (*Volksgemeinschaft*) is one of the central concepts of Nazi ideology and propaganda. At the beginning of the Great War, it served to strengthen national unity regardless of religion or social status in the upcoming struggle for living space (*Lebensraum*). The *Völkisch* movement and Nazism emphasize the racial worldview, anti-Semitism and anti-Slavism in the national community. It constitutes the unity of the „race”, the *Volk* and the new German “religion”. It was raised as a concept of separation into national comrades and foreigners outside the community. Jews, Slavs, political opponents and the mentally or physically handicapped were excluded from the national community. Mass crimes were committed against them and finally the research shows that Nazism had the broad support of the German *Volk*

Keywords: national community, national unity, national comrades, Jews, *Volk*